

Toen Aad Schoovers ons, ik schat een half jaar geleden, vroeg of wij bij u in Rotterdam een lezing wilden geven, mochten we van hem kiezen uit verschillende data. Heel flexibel van je, Aad. We kozen deze dag in maart. En stonden er niet bij stil dat dit enig risico met zich zou meebrengen. Want sinds 2001, het geboorte- en sterfjaar van onze zoon David, word ik kwakkelig in maart, en vervolgens ziek in april. Ik moet zeggen dat ik nooit bewust op die manier naar deze periode toeleef, met in mijn achterhoofd dat ik wel weer ziek zal worden. Het kan natuurlijk toeval zijn. Maar elk voorjaar gebeurt het weer: mijn weerstand neemt af en mijn lichaam begint kuren te vertonen. Niet altijd even gevaarlijk, gelukkig, maar ik kreeg wel een paar keer longontsteking, één keer zelfs zo heftig dat ik ermee in het ziekenhuis belandde. Net zoals ik destijds in maart in het ziekenhuis terecht kwam, omdat ik veel te vroeg ging bevallen. David werd toen in april geboren, in mei brachten we hem naar zijn graf.

Vorig jaar werd op dezelfde rij als waar David ligt, een jonge dorpsgenoot begraven, Sander. Een lange stoet trok door het dorp om hem naar zijn graf te brengen. De paar straten die onze woonplaats rijk is, waren volgestroomd. Bewonderend merkte onze toen vijfjarige zoon op 'Goh mam, deze optocht is nog langer dan die van Sinterklaas.' Maar voorop reed niet Sinterklaas. Voorop reed een open auto met de kist van Sander, die een paar dagen eerder was verongelukt. Bijna iedereen in het dorp kende hem. Van school, van de voetbalvereniging, noem maar op. Hij wordt niet alleen door ouders, broer en zus gemist, maar ook door heel veel anderen.

Hoe anders was dat toen wij David weg brachten. Geen lange stoet van mensen die hem gekend hadden. Want zijn leven had maar vijf weken geduurd en was niet verder gekomen dan een couveuse in het ziekenhuis. Nu liggen deze twee jong geëindigde levens dus op dezelfde rij van het kerkhof. En zijn de ouders van Sander en wij ineens lotgenoten.

Hier zijn wij óók met allemaal lotgenoten. Want allemaal hebben wij een kind, of zelf meer kinderen verloren. Dat is wat ons bindt. Maar we hebben allemaal een andere geschiedenis. Baby's, jonge en oudere kinderen, volwassen zoons of dochters. Een ongeluk, een ziekte, zelfdoding, moord. Een maand geleden, een jaar geleden, of jaren geleden. In ieder hoofd en hart zit een ander verhaal. Een uniek verhaal, dat de herinnering aan ons overleden kind levend houdt. Als het gaat om een ouder kind, zijn de herinneringen talrijk. En juist die herinneringen kunnen zo verschrikkelijk pijn doen. Aan de andere kant zijn er, anders dan bij een klein kindje, ook weer meer mooie momenten om

op terug te kijken. Een vrouw die haar kindje maar één dag had zien leven, was om die reden zelfs weer jaloers op ons, bleek uit haar reactie op het boek dat wij samen geschreven hebben.

. Bijna niemand durft het hardop te zeggen, maar er bestaat wel degelijk een soort concurrentie in het recht op verdriet. En die is heel begrijpelijk vind ik, en zou ook zonder waardeoordeel bespreekbaar moeten zijn. Wie is uiteindelijk het beste af? Het is een onmogelijke vraag, omdat je geen antwoord kunt geven. Je hoeft ook geen antwoord te geven, maar je kunt er wel het gesprek over voeren. Het kan zo prettig zijn om gedachten die niet gemakkelijk zijn, wel te kunnen UITEN.

Twee jaar geleden was ik als gespreksleider op een congres waar ook klinisch psycholoog en schrijver Manu Keirse was. (misschien kent u hem wel.) Hij had een vergelijking die me wel aansprak. Hij zei:

Verdriet is als een vingerafdruk: voor iedereen herkenbaar en toch zijn geen twee vingerafdrukken gelijk. De lijnen lopen telkens weer anders en vormen een uniek patroon. Zo is het ook met verdriet.

Kortom: Iedereen hier heeft dus zijn of haar eigen gevoel van rouw. Ook partners kunnen op heel verschillende manieren treuren om de dood van hun kind. In ons hoofd en hart schrijven wij allemaal ons eigen verhaal.

Syla en ik hebben ons verhaal ook ópgeschreven. Het staat in de roman DIEP, die in 2007 is verschenen. In het dagelijks leven zijn wij partners en samen hebben wij drie kinderen gekregen: Dagmar, David en Boaz.

DIEP is bijna zes jaar na Davids dood geschreven, vanuit onze herinneringen. Het is geen verwerkingsroman, in die zin dat we het op dat moment nog nodig hadden om het verdriet echt van ons áf te schrijven.

We hebben de personages Britt en Paula gecreëerd, om met enige afstand naar onze eigen rol te kunnen kijken. Dat klinkt misschien raar, maar door romanfiguren in het leven te roepen, hadden we juist meer lef om onze gevoelens uit die tijd weer te geven. Voor Dagmar hebben we haar tweede naam gebruikt: Ingeborg. Maar David heet in het boek ook David. Want zijn naam is voor eeuwig onlosmakelijk aan hem verbonden. En het is heerlijk om zijn naam te schrijven en te lezen, en hardop te kunnen noemen.

DIEP is dus vooral het verhaal van David. Zoals het Algemeen Dagblad boven een interview met ons zette: "Monument voor een verloren zoon."

Een boek als monument. Op Davids graf staat een heel ander monument, waar zijn geboorte- en sterfdatum in gegrift staan, net als in ons geheugen. Een fragment uit ons boek.

(Fragment pag. 180)

*Paula en ik staan gebogen over de ochtendkrant die voor ons op tafel ligt. Ik heb hem opengeslagen bij de pagina met overlijdensadvertenties. We kijken gespannen of onder het kopje In Memoriam de tekst is afgedrukt zoals we hem in gedachten hadden. **Zo lief, zo dapper, zo onvergetelijk. David.***

Het is tien april. Iedereen mag vandaag weten dat ons mannetje een jaar geleden werd geboren. Een stroom van sms-jes en telefoontjes begeleidt ons op ons dagje uit. 'We vieren Davids geboortedag in de Efteling,' zeg ik tegen onze vriendin Madelon, die belt terwijl we met zijn drieën in de rij staan voor de PandaDroom. 'Elk jaar willen we als gezin iets vrolijks doen op 10 april. Omdat deze dag in het teken staat van Davids geboorte en niet van zijn dood.' Madelon vindt het een mooie gedachte, maar moet even wennen aan het idee dat we in een pretpark zijn. Naast me staat Ingeborg te dansen. Paula pakt uit een mand drie speciale brilletjes die we op moeten zetten voor de 3D-anminatiefilm, een gloednieuwe attractie.

Ingeborg zit tussen ons in en houdt van ons allebei een hand vast waar ze voortdurend in knijpt. De beelden confronteren ons met de kwetsbaarheid van de natuur. Het is net ons eigen leven, denk ik. Wat je de ene dag hebt, kun je de volgende dag kwijt zijn. Aan het eind van de film is mijn 3D-brilletje volgestroomd met mijn eigen zoute water.

'Nou, dat was heftig,' zegt Paula na afloop. 'Laten we nu maar een leuke knuffel gaan kopen voor Davids graf.'

'Omdat hij jarig is,' begrijpt zijn zus. 'Mag ik ook een cadeautje?' Geestdriftig sleurt ze ons mee naar een van de magische souvenirs-hops.

Met die advertentie, die we in twee kranten hadden gezet, wilden we iedereen laten zien dat David vijf weken geleefd heeft. Het jaar ervoor deden we er alles aan om ons gezin buiten de publiciteit te houden. Ik werkte bij de televisie en wilde de pers, of eigenlijk roddelpers, in die ontzettend kwetsbare periode graag op afstand houden. En dat is ook

gelukt.

Nu was het een troost om te merken dat er alsnog aan David werd gedacht. De sms-jes en telefoontjes, en ook kaarten, hadden we extra hard nodig op deze dag. En dat gold minstens zo voor Davids sterfdag op 15 mei.

Een jaar later, in april en mei 2002, was de aandacht op deze speciale dagen alweer een stuk minder. En daarna nam het medeleven steeds verder af. Wij snappen best hoe dat werkt, maar toch doet het pijn. En om die pijn wat te verzachten hebben we dit boek geschreven.

Toen hij werd geboren was David veel te klein, maar hij hoefde vooralsnog niet aan de beademing omdat hij zelfstandig kon ademen. En in de weken daarna waren de behandelend kinderarts en de verpleegkundigen ook gematigd positief over Davids prognose, omdat hij zo'n krachtig en wilskrachtig jongetje was. Wel kreeg hij steeds vaker problemen met zijn ademhaling, wat steeds weer leidde tot een bradycardie, een korte hartstilstand.

De herinneringen aan hem zijn voor ons goud waard. Zijn ogen toen ze voor het eerst naar ons leken te kijken. Zijn handje dat probeerde de slangetjes weg te trekken. We mochten hem aankleden, verschonen en tegen ons aan houden. Zijn grote zus Dagmar gaf hem haar hand en hij hield haar wijsvinger vast. Ondanks de zorgen genoten wij ervan. Wat we soms wel moeilijk vonden, was dat we de zorg voor hem aan anderen moesten overlaten. Bijna alle verpleegkundigen waren geweldig, vonden we. Op twee na. En als die dienst hadden, vonden we het extra moeilijk om bij hem weg te gaan. In het boek noemt Paula die twee: de Eucalypta's. Helaas voor ons, troffen we een van hen bij de onheilstijding die we na vier weken van onze kinderarts, dokter Laszlo genoemd, te horen kregen. Op een ochtend dat we bij Davids couveuse stonden te kletsen tegen hem, hij was die dag precies vier weken oud, werden we onverwacht meegenomen naar een kamertje. Daar kregen we van de kinderarts het bericht dat op de foto's van Davids hersentjes ernstige beschadigingen aan het licht waren gekomen die mogelijk tot zijn dood zouden leiden. We hadden een zwaar gesprek hierover. Na deze mokerslag gingen wij weer terug naar de couveuseafdeling. Voor mij voelde dat zo:

Pagina 102:

Bij mijn eerste blik op mijn mannetje voel ik me als verdoofd. Dat ik hier sta is onwezenlijk. Is dit de zoon die ik kort hiervoor verliet? Hij is dezelfde, ik weet het. En wij zijn dezelfde. Maar niets is nog hetzelfde.

Als mijn verdoving is uitgewerkt voel ik de pijn langzaam maar zeker opkomen. Vanuit mijn benen trekt hij omhoog: naar mijn buik, waar mijn kind uit is gekomen. Naar mijn maag, die zich in het begin zo tegen de zwangerschap verzet heeft en die nu opnieuw in elkaar krimpt. Naar mijn hart, dat zich intens aan het mannetje heeft verpand en zich nu uit mijn borst wil drukken. Tot slot komt de pijn terecht in mijn hoofd. Mijn mond wil schreeuwen, maar houdt zich in. Mijn ogen willen huilen, maar houden de tranen nog tegen. Mijn hersenen kraken, maar bieden geen oplossing. Ik kan mijn eigen kind niet helpen. Maar zowel mijn lichaam als mijn geest voert een hevige verzetsstrijd.

Diezelfde nacht klampen wij ons aan elkaar vast, blijven we praten en huilen en doen we het licht niet uit. De stilte en duisternis zijn zo beklemmend, dat we met man en macht proberen ons er niet aan over te geven. Syla wil niet gaan liggen, omdat ze dan het gevoel heeft dat er een reus op haar bovenlijf gaat zitten. Uiteindelijk valt zij uitgeput in slaap. En door mijn hoofd gaan onophoudelijk een paar regels uit een kerkelijk lied uit mijn jeugd. Een leven dat verder weg lijkt dan ooit. De tekst is een laatste stroohalm:

Houd mij in leven / Wees gij mijn redding / Steeds weer zoeken mijn ogen naar u.

Ik kom uit een katholiek gezin, ben ook vanuit die traditie grootgebracht en ik heb dat ook altijd prima gevonden. Maar praktiserend ben ik al lang niet meer, daarom voelde ik me bijna overvallen door deze regels. Blijkbaar ging mijn wanhoop zo ver dat er een nieuwe zoektocht naar het geloof ontstond. Deze worsteling met het geloof, die ook voor Syla gold, bespraken we met de dorpsdominee die zo aardig was om na Davids dood bij ons op bezoek te komen, zonder dat wij lid waren van zijn kerk. Wij vertelden de dominee over ons verdriet en het daaraan gekoppelde gevecht met de God van wie wij ons zeer vertwijfeld afvroegen of hij wel bestond. En de altijd terugkerende vraag: als hij bestaat, hoe kan hij het dan goedvinden dat een kind moet sterven. Ik vroeg hem of hij die tekst kende: houd mij in leven, wees gij mijn redding, steeds weer zoeken mijn ogen naar u. En ik vertelde dat ik had gehoopt daar steun aan te hebben. Maar de redding was uitgebleven en het zoeken had niets opgeleverd. De dominee kon ons niet anders meegeven dan: 'God heeft hier net zoveel verdriet van als jullie.' En waar hij ons ook mee probeerde te troosten was het cliché: 'soms heb je dieptepunten nodig om de hoogtepunten weer te ervaren.' En geloof me, God had onze zoon niet hoeven te ge-

bruiken om ons hiervan bewust te maken. We beseften maar al te goed wat we hadden. Maar twijfel op het gebied van God bleek niet bespreekbaar.

Over bespreekbaar maken gesproken. Wat is een van de moeilijkste zinnen, zo niet de moeilijkste zin om ooit in je leven te moeten zeggen? Waarvan iedereen hoopt dat het nooit zal hoeven. Syla en ik wilden dat Dagmar werd voorbereid op wat er met David zou gaan gebeuren. En we hebben dat zo opgeschreven:

Pagina 112:

Hoe vertel ik het mijn dochter?

Deze vraag gaat alsmaar door mijn hoofd, sinds we vanochtend de uitslag kregen van Davids MRI-scan.

Britt en ik zitten samen met Ingeborg op haar bed. Ze kijkt ons verwachtingsvol aan. Britt begint: 'Je weet dat David heel erg ziek is hè? Heel heel erg ziek.'

Ingeborg knikt. 'Daarom is hij in het ziekenhuis,' zegt ze, met de logica van een bijna vierjarige.

'David is nu zo ziek, dat hij niet meer beter kan worden.' Britt vertelt het heel rustig, maar ik weet zeker dat haar hart net zo tekeergaat als het mijne.

Ik zie wel in dat het geen zin heeft om nog allerlei omtrekkende bewegingen te maken. Een kind, onze dochter, dwingt ons ertoe duidelijk te zijn. Het onuitsprekelijke moet worden uitgesproken. De drie woorden die wij in onze gedachten misschien nog proberen te verdringen, moeten nu hardop worden gezegd:

'David gaat dood.'

Nooit eerder was ik me zo bewust van mijn eigen stem. Ik hoor de woorden nagalmen in mijn hoofd: David gaat dood. Ze hebben mijn mond verlaten en zijn als een boemerang weer bij me teruggekomen. Alsof ik mezelf voor een voldongen feit heb geplaatst.

'Maar de dokter kan hem toch beter maken?' vraagt ze.

'Nee schat, de dokter kan hem niet beter maken,' antwoordt Britt terwijl ze Ingeborgs hand streelt. 'Dat heeft hij wel geprobeerd, maar David is te ziek. Zijn hoofdje is vanbinnen kapot en kan niet meer heel worden. (...) Als David dood is dan doen we hem mooi

kleertjes aan en nemen we hem mee naar huis. En dan brengen we hem een paar dagen later naar het kerkhof, weet je wel, waar opa ook begraven ligt.'

'In de tuin, 'verbetert Ingeborg haar. 'Opa is in de tuin.' Haar visie op de begraafplaats bij de kerk.

'Ja schat, inderdaad.'

'Maar dan kan de tuinman hem toch beter maken?'

Ze heeft gelijk, denk ik. Nooit meteen opgeven. Maar ook deze tuinman is onlosmakelijk verbonden met de dood.

'Liefje, ' zeg ik. Niemand kan David meer beter maken. Dat is heel verdrietig, ook voor jou. Je mag best huilen hoor. Als je maar weet dat wij bij je blijven. Alleen David kan niet bij ons blijven. Hij gaat echt dood.

Haar ogen schieten vuur: 'Nee!' roept ze. En nog een keer: 'Nee!'

Hoe kunnen wij van Ingeborg verlangen dat ze iets begrijpt wat nooit te begrijpen valt.

Ze kijkt van mij naar Britt. Snikt. 'Broertjes gaan niet dood!'

Het onuitsprekelijke was uitgesproken. David gaat dood. Vanaf het moment dat wij dit zeker wisten, stonden wij anders in het leven. De laatste week van zijn leven, waarin wij wisten dat wij hem kwijt zouden raken, werden wij heen en weer geslingerd tussen de hemel en de hel. De hemel als we David in onze armen hielden en onszelf voorhielden dat hij voor altijd onze zoon zou zijn. We wilden hem zo graag vasthouden, letterlijk en figuurlijk. Elke seconde met hem was belangrijk. Aan de andere kant zagen we de hel: hij werd steeds zieker en in onszelf ontstond een tweestrijd: laat hem maar gaan, want dat is beter voor hem. De hel van het willen vasthouden en het moeten loslaten.

Pagina 107/108:

Geen dag zonder David.

En elke dag met David duurt te kort.

De nacht daarentegen vind ik bijna niet om door te komen. 'We houden het licht aan, ' heeft Britt gezegd. 'We laten ons niet opvreten door alles wat in het donker op ons afkomt.'

Uitsluitend als het licht is, acht ik mezelf capabel om na te denken.

(...)

's Nachts dringen de al waargenomen beelden, en beelden van de nabije toekomst, zich aan mij op. Alle emoties die ik overdag nog in de hand kan houden, nemen 's nachts finaal een loopje met me.

Overdag kan ik nauwelijks eten. 's Nachts wil het weinige voedsel dat ik tot mij heb genomen, met geweld mijn lichaam verlaten.

Zowel overdag als ik David zie, als 's nachts wanneer hij in mijn ogen woont, gil ik inwendig: waarom? Dit mag niet. Dit wil ik niet.

Britt en ik hebben niet zoveel te willen.

David's bestaan hield voor ons natuurlijk niet op bij zijn dood. Integendeel. Daarom gaat het verhaal ook dóór. Om te laten zien hoe wreed het is om als ouders zonder je kind verder te moeten. En hoe dapper het is om met dat grote verdriet, dat nooit meer weg gaat, verder te gaan. Ik verbaas me er nog steeds over, hoe weinig dit soort - bijna bovenmenselijke - moed door anderen, die zoiets niet hebben meegemaakt, op waarde wordt geschat. Wij verdienen allemaal een beloning voor het feit dat we hier nog zitten, vind ik. Het wordt zo normaal gevonden dat je doorgaat alsof er niets gebeurd is. Het wordt bijna ABnormaal gevonden als je de rest van je leven de behoefte houdt om over je verloren kind te praten, te lachen en te huilen. Wij worden te weinig als helden gezien, maar we zijn het allemaal wel.

We tonen ons dus sterk, maar zijn natuurlijk uiterst kwetsbaar. Zoals een humanistische raadvrouw op een herdenkingsbijeenkomst voor overleden kinderen in het AMC ooit zei: 'na de dood van een kind kun je nooit meer onbevangen zijn.' Nooit meer vrijmoedig dus, of argeloos. Bij ons begon dat al tijdens het leven van David, hoe kort dat ook was. 'Het komt wel goed' zeiden veel mensen tegen ons. Een gedachte die wij voor David's geboorte ook vaak hadden over gebeurtenissen in het leven, omdat het tegendeel nog niet bewezen was. Zelfs de dood van Sylia's relatief jonge vader had haar deze argeloze levenshouding nog niet ontnomen. Maar toen het maar de vraag was of ons KIND het zou gaan redden, voelden makkelijk geuite, geruststellende zinnestjes voor ons als een dolksteek. Want we waren doodsbang en verdrietig omdat we ons jongetje zagen lijden. Een korte woordenwisseling hierover uit het boek, tussen Britt en Paula. Het begint met Paula:

Pagina 91:

'Weet je wat IK erg vind? Al die mensen die zeggen dat het met David wel goed komt. Dat wéten ze helemaal niet. Het is zo'n achterlijke opmerking: het komt wel goed hoor. Een dooddooener. Daarmee ontnemen ze me het recht om bang te zijn.'

'Goedbedoeld, dat wel, ' zegt Britt.

'Niet waar. Gemakzuchtig. Je moet niet zeuren want het komt toch allemaal wel op zijn pootjes terecht. Dat bedoelen ze.'

'Ik denk toch dat ze proberen je te troosten, ook al is het een beetje onbeholpen. Ze willen je zorgen op die manier wegnemen.'

'Wat ze juist wegnemen is de mogelijkheid om die zorgen te úiten, ' reageert Paula.

In een periode van intense angst én intens verdriet, is het zoeken naar een balans. Voor jezelf sowieso. Maar ook voor anderen. Wij merkten hoe extra belangrijk de reacties van anderen zijn, als je zelf zo kwetsbaar bent.

Wij hebben in ons boek schoonzus Ans gecreëerd, om alle onhandige reacties aan één persoon te kunnen toeschrijven. Zij staat in wezen model voor alle zogeheten coaches, die beweren dat je geluk kunt afdwingen. Ik weet dat het cynisch is, maar die onbevangenheid zijn wij toch echt kwijt. Wij weten helaas wel beter.

Wij beseffen nu ook wel hoe moeilijk het was voor de mensen om ons heen, om op het goede moment de juiste woorden te zeggen. Hoe eng misschien wel was om naar ons toe te stappen. Wat ons erg aansprak was het verhaal van een andere moeder die haar kind verloren had. Zij had een vriendin die haar wanhopig vroeg wat ze toch voor haar kon DOEN. En ze had gezegd: kom maar gewoon met lege handen en laat mij ze vullen met mijn verhaal. Dat was wat wij ook het liefste wilden. De handen van de ander vullen met ons. En soms hadden we ook even géén zin om ons verhaal te doen. Omdat we simpelweg te moe waren, of even te verdrietig om woorden te vinden. Wat wilden we soms graag alleen maar foto's van David laten zien. En wat kon het toch moeilijk zijn om bij een ander te gaan zitten huilen.

Natuurlijk werd er in het begin ook wel rekening met ons gehouden, al gebeurde dat niet altijd even handig. Een aantal maanden na het verlies van David presenteerde ik het tv-programma BenW. Ik was toen nog niet de vaste presentator, dat werd ik later, maar ik viel op dat moment in voor Sonja Barend omdat die ziek was. De redactie had een onderwerp bedacht dat voor

mij uiterst pijnlijk was, maar er was niemand die daar iets over zei. Een fragment hierover uit het boek:

‘Opnieuw de telefoon. Een onbekend nummer. Het is Britt die belt vanaf de redactie. ‘Je raadt nooit wat voor onderwerp ze voor vanavond aan het produceren zijn,’ zegt ze op een samenzweerderige toon. Waarschijnlijk fluistert ze omdat de collega’s haar anders kunnen horen.

‘Ik heb geen idee waar het gesprek over zal gaan, maar ik hoop over iets luchtigs.’

‘Het gaat over kinderen krijgen,’ perst ze eruit.

Ik bestierf het bijna. ‘Hoe kunnen ze je dat nou aandoen?’ roep ik verontwaardigd. ‘Ze zijn gek. Dat verzin je toch niet?’

‘Ze staan er niet bij stil,’ reageert Britt gelaten. ‘Er komen een paar vrouwen van rond de veertig die op de valreep een baby willen. Het idee is leuk.’

Ik kan er nog steeds met mijn verstand niet bij. ‘Maar voor jou veel te heftig. Kunnen ze niets iets anders bedenken?’

‘Nee, maar dat ga ik ook niet vragen. Ik moet het gewoon kunnen.’

‘Je kunt het zeker,’ zeg ik stellig. ‘Maar gewoon is het niet.’

‘Ik moet ophangen. Tot later.’

Weg is ze weer.

Ruim een uur na de uitzending gaat de telefoon weer over. ‘Nou dat was het dan,’ verzucht Britt. ‘Ik loop weer naar de auto.’

Heb je gekeken?

‘Je was geweldig Ik ben zo trots op je. (...) Je collega’s waren zeker wel onder de indruk van je prestatie?’ veronderstel ik.

‘Niemand heeft er naderhand iets over gezegd. Maar dat vind ik ook wel logisch. Ik was nieuw voor deze redacteuren, had nog niet eerder met ze gewerkt. Dus ze hebben er ook niet bij stilgestaan dat dit mijn eerste uitzending was na de dood van David.’

Aan Britts stem hoor ik dat ze er flink doorheen zit. Het zal verder niemand opgevallen zijn.

Eén van de redactrices in die tijd, sprak ik vorig jaar weer. Ze werkte bij het programma van Pauw en Witteman, waar ik was uitgenodigd om over ons boek te praten. En ze vertelde dat ze erg was geschrokken toen ze deze scene uit het boek las. Want voordat ik arriveerde was op de B & W redactie wel degelijk besproken of ze mij dit onderwerp wel konden laten doen. Het had een flinke discussie opgeleverd en de conclusie was geweest dat ik het wel aan zou kunnen. Dat laatste klopte ook wel, ik kon het ook wel aan. Alleen was het voor mij veel beter te doen geweest als ik had geweten dat mijn collega's er bij stil hadden gestaan dat het ontzettend moeilijk was. Als ze me hadden verteld van die discussie die eraan vooraf was gegaan, had ik me gesteund gevoeld. Maar zowel vooraf als achteraf heeft niemand iets gezegd. Onhandigheid, angst, of misschien het idee: als je niets zegt dan haal je ook geen wonden open. Ik kan me er allemaal iets bij voorstellen, maar jammer is het wel.

Eigenlijk vind ik het nog erger als professionele mensen je verdriet niet weten te plaatsen. Eerst wilden we er niet aan, maar ik kreeg een jaar na Davids dood zoveel lichamelijke klachten dat we op advies van de huisarts alsnog de hulp ingeroepen hebben van een in ROUW gespecialiseerde MAATSCHAPPELIJK WERKSTER.

Van te voren had ik aan de telefoon uitgelegd hoe wij in elkaar zaten en hoe het tot dan toe met ons was gegaan. Ze zouden ons iemand toewijzen van wie ze dachten dat ze goed bij ons zou passen en onze situatie goed kon beoordelen. Dat pakte helaas anders uit.

Pagina 183:

We stappen een schemerige kamer binnen en zien de therapeute zitten achter een grenen Ikea-tienerbureautje. Ze staat op, geeft me een slap handje en zegt: 'Hallo, ik ben Angela.' Met een grafstem; ze heeft haar toon duidelijk afgestemd op haar treurende cliënten.

Angela heeft roodgeverfd haar en een zilverkleurige bril op. Haar slobberige trui probeert ze op te vrolijken met een lichtgrijs geruit sjaaltje dat veel wegheeft van een theedoek. Ze wijst naar een laag rond tafeltje met drie stoelen eromheen en vraagt: 'Willen jullie thee?'

'Lekker,' antwoord ik en voordat Paula iets kan zeggen, is de rouwtherapeute de kamer al uit.

'Moet je zien.' Op het tafeltje staan een doos tissues, een waxinelichtje en een ouderwetse wekker met twee bellen erbovenop. 'Zit je

midden in een huilbui, rinkelt keihard die wekker ten teken dat je ermee moet stoppen, ' zeg ik. We zitten er samen nog om te gniffelen als de therapeute weer binnenkomt met drie mokken waaruit de geur van kaneel opstijgt. Ik ontwijk de blik van Paula, wetende dat mijn lief thee met smaakjes haat. Warme limonade, noemt ze dat.

Angela gaat zitten. Ze blaast in haar thee, waardoor haar brillenglazen beslaan, en zet de mok snel weer neer.

'Na dit intakegesprek zal ik bepalen of ik iets voor jullie kan doen, ' zegt ze. Ik denk: de kans bestaat dus dat wij hopeloze gevallen zijn. De therapeute houdt haar ogen strak op mij gericht en ik krijg even een visioen van de schelvis die mijn moeder altijd op vrijdag kocht.

'Jij zei aan de telefoon dat je baby overleden is?'

'ONZE baby, ' verbeter ik haar.

'En er kwam ook nog een miskraam achteraan, ' zegt Paula. 'Dus geen wonder dat het lichaam van Britt een opdonder heeft gekregen.'

Uit Angela's afkeurende blik maak ik op dat ze er niet van houdt als anderen de conclusies trekken. Gauw zeg ik: 'In elk geval heb ik op dit moment vervelende klachten. Ik heb erg gehoest, gelukkig is dat bijna over. Maar ik blijf doodmoe, heb overal pijn, zelfs in mijn gewrichten. De huisarts kon niets vinden. Daarom dacht hij dat het zou helpen als ik met jou over Davids geschiedenis zou praten.

De therapeute draait haar stoel nu helemaal mijn kant op. Dit bevalt me niet, dus ik vervolg: 'En het zal Paula ook goed doen. Zij heeft minstens zoveel verdriet als ik.'

Over haar schouder kijkt Angela naar Paula en ze vraagt pinnig: 'Wat voel jij dan precies?'

'Woede, ' antwoordt Paula onmiddellijk. 'Ik ben nog steeds ontzettend kwaad over Davids dood.'

'Na ruim een jaar? ' Blijkbaar heeft de therapeute dat ergens genoteerd toen ik haar belde. Ze pakt een boek van haar bureau en begint erin te bladeren. Dan schudt ze misprijzend haar hoofd. 'Als je nu nog boos bent, loop je wel erg achter in het rouwproces.'

Heeft ze Paula als hopeloos geval bestempeld, of neemt ze alleen mij serieus omdat ik David gebaard heb, vraag ik me af als Angela de ene vraag na de andere op me afvuurt. Ze gaan allemaal over mijn jeugd: mijn ouders, mijn zus, waar en hoe leefden we? En als klap op de vuurpijl: 'Was je vroeger ook al zo kwakkelig als nu?'

'Ach, ik mankeerde wel eens wat...' antwoord ik. 'Ik heb geen supersterk lichaam. Dat heeft me alleen nog nooit ergens van weerhouden. Ik verleg gewoon steeds mijn grenzen. Misschien ga ik wel door tot ik erbij neerval.' Dat laatste bedoel ik uiteraard figuurlijk. De therapeute fronst haar voorhoofd. Waarom zijn we hier eigenlijk, denk ik geërgerd. En ik zeg: 'Paula en ik zijn toch gekomen om over onze zoon te vertellen?'

Dan richt Angela zich eindelijk tot Paula, die inmiddels onderuit is gezakt. Ze kijkt mijn lief meewarig aan en vraagt: 'Hoe is dat nou... om met zó iemand te moeten leven?'

Wij zijn niet meer naar deze hulpverlenster teruggegaan. En we zijn ook niet meer op zoek gegaan naar iemand anders. Omdat we daar domweg de energie niet voor hadden. Ik weet zeker dat we heel blij waren geweest als iemand anders voor ons een afspraak had gemaakt bij een therapeute die in onze ogen wel goed was geweest. Want die zijn er natuurlijk wel. Ik hoop ook van harte dat u betere ervaringen heeft op dat gebied dan wij. Eigenlijk wilden we gewoon tegen iemand aan kunnen praten.

In de vijf weken dat David op de wereld was, en die wereld was ook nog eens het ziekenhuis, heeft bijna niemand hem gezien. Wij vonden hem te kwetsbaar voor een parade van familieleden en vrienden en we hoopten natuurlijk vurig dat iedereen hem zou kunnen zien als hij eenmaal in goede doen thuis was. Het mocht niet zo zijn. Misschien komt het daardoor dat er aan het eind van zijn geboortjaar niet door iedereen bij werd stilgestaan dat wij een allesbehalve leuke kerst zouden hebben en 'een gelukkig nieuwjaar' heeft ook een heel andere lading gekregen. Ik ben nog enigszins geneigd om me in anderen te verplaatsen en begrip te hebben. Maar Sylia is daar wat rigouzeuzer in, die heeft me na Davids dood geleerd dat je het recht hebt om na zo'n traumatische ervaring een tijdlang allereerst aan jezelf te denken, egoïstisch te zijn. Dus niet op kraambezoek bij de burens, niet met je moeder mee naar een begrafenis van een vriendin, dat soort dingen. Kwel jezelf niet meer dan nodig is. En zo heeft Sylia ook – ik kom nog even terug op de kerstdagen – allerlei kerstkaarten staan verscheuren. Van die kaarten met foto's van gelukkige ge-

zinnnetjes. Met kinderen die vrolijk uitgedost waren als Kerstmannetjes. En we hadden ook een onnadenkende vriend die ons had opgenomen in een serie mailadressen aan wie hij de foto's van zijn pasgeboren zoon stuurde. Onnadenkendheid, met heftige gevolgen.

Bijna niemand anders dan wij kent het verlangen naar Davids lijfje, zijn oogjes, zijn lachjes, zijn handjes. Wij zullen hem in gedachten altijd blijven knuffelen. En blijven denken aan alles wat we met hem hadden willen doen. Tussen onze twee kinderen in zit een gat dat nooit meer wordt opgevuld. En er is een gat in ons hart geslagen. Dat voelde ik zelfs letterlijk gebeuren op het moment dat hij overleed.

Kort daarvoor stond Sylia nog tegen hem te fluisteren.

Pagina 115:

'Hou maar op met vechten, lief mannetje, 'zeg ik tegen David. 'Het is genoeg geweest.'

Dat lieg ik natuurlijk. Vijf weken is niet genoeg. Voor je eigen kind is vijftig jaar zelfs niet genoeg.

De pijn was onstilbaar toen we ons realiseerden dat ons kind nooit meer terug zou komen. Wat wij tegen onze dochter moesten zeggen: 'David gaat dood' is later veranderd in 'David IS dood'.

Maar ik betrap me erop dat ik die zin nog steeds liever niet zeg. Niet eens zozeer om de lading ervan, maar omdat ik graag iets anders wil laten horen, iets wat ons kind recht doet. Omdat ik voor altijd zo trots en dol ben op mijn oudste zoon. Ik wil het eigenlijk soms nog van de daken schreeuwen dat David heeft geleefd. Dat zinnetje kan mij laten glimlachen. David heeft geleefd. Daarom zullen we zijn geboortedag altijd blijven vieren. Hij is ons kind en zal dat altijd blijven. Hij heeft geleefd, en zijn sporen nagelaten. Vooral bij ons. En, zo hebben we gemerkt aan de vaak heel persoonlijke reacties, door ons boek nu ook bij een hoop andere mensen. En dat vinden we een mooie gedachte, want zijn naam en die van alle andere overleden kinderen, mag niet worden doorgestreept.